

Die uw jeugd vernieuwt
als die van een arend.

De Reformatie

jaargang 59 / 33

12 mei 1984

WEEKBLAD TOT ONTWIKKELING VAN HET GEREFORMEERDE LEVEN

Eschatologie en ethiek III

UIT DE SCHRIFT

Profetisch vredesperspectief

KERKELIJK LEVEN

Helpen als beroep I

BOEKBESPREKING

'Historisch perspectief' voor het christelijk voortgezet onderwijs

Boekaankondigingen

Synode-impressies

PERSCHOUW

Nogmaals: de gereformeerde levenswandel / Ds J. H. Velema over de Gereformeerde Kerken / Vrijmaking en kerkelijke trouw

Een derde figuur uit de dissertatie van Dr. Van Bruggen is de duitse theoloog Rudolf Bultmann. Hij wil de bijbel anders lezen en ontdekt van de mythische voorstellingen, die z.i. de bijbelse verhalen omgeven. Maar zijn filosofisch uitgangspunt met betrekking tot het leven van de bijbel heeft tot resultaat, dat hij de bijbelse boodschap over de toekomst negeert en ontkennt. Dat betekent dat het menselijk handelen nú heel belangrijk wordt.

Eschatologie en ethiek III

In zijn dissertatie over: de verhouding van het handelen van God en van de mens in de geschiedenis met het oog op de toekomst, bespreekt W. van Bruggen (VBr.) nu ook de duitse theoloog Rudolf Bultmann. Ook hij zou nl. te noemen zijn als voorstander van het hier (als eerste) aan de orde gestelde denkmodel: het komen van het Koninkrijk is alleen Gods werk, zodat ons handelen er niet of nauwelijks toe doet.¹

Bultmann, orthodox-luthers opgevoed, koos in de theologie de studie van het Nieuwe Test., terwijl, volgens J. Sperna Weiland, zijn interesse vooral uitging naar de (joodse) Apokalyptiek en de (hellenistische) Gnostiek. Bij de opkomst van het nationaal-socialisme sloot hij zich aan bij de Bekennende Kirche, in haar strijd voor de vrijheid van het evangelie tegen de Deutsche Christen.

■ Uitgangspunt

Bultmann's aandacht spitste zich weldra toe op: de mens en diens leven, hier en nu. Daar-

om trok hem áán een filosofie (die van Martin Heidegger), die, naar hij meende, het menselijk bestaan grondig behandelde. Hij nam er uit mee, dat een mens op een andere, een nieuwe, manier zichzelf en zijn wereld moet gaan zien, verstaan, om zò ook op een nieuwe manier te gaan handelen. Dat wordt de keuze tussen: het zich verliezen aan en zò ondergaan in de wereld van het voorhandene, in die je zekerheden zoeken en die willen vasthouden; òf: prijsgeven die zekerheden, om zò je 'eigenheid', identiteit te verkrijgen, zo te bestaan in vrijheid en eigen verantwoordelijkheid – naar een toekomst. En dát zou dan een mens kunnen bereiken uit eigen kracht, zodra hij de noodzaak inziet.

Om dit laatste haakt Bultmann dan van deze filosofie af: een mens kan zich niet aan zijn haren uit het moeras trekken!

Maar het door Heideggers filosofie verkregen inzicht t.a.v. het mens-zijn-in-deze-wereld, gevangen in het voorhandene, vindt Bultmann dan óók in de H. Schrift. Het is dáár de 'natuurlijke mens', die 'vlees' is, verblind in zijn zelfoverschatting, en onmachtig zichzelf te bevrijden. Wat Heideggers filosofie hem had bijgebracht, aanvaardt Bultmann nu als waarheid in het evangelie. Maar dan nòg laat de mens zich niet zò maar tot een beslissing, een keuze, tegen zichzelf brengen. Hij verzet zich eer, wil vasthouden het voorhandene. In de bijbelse verkondiging is het nu het aktuele spreken van God, dat de individuele mens roept tot een keuze, maar dat hem ook verlossen kan, door hem vrij te maken tot een nieuw leven, een nieuw, een ander handelen, tot een toekomst, – de toekomst van God!

*Niet omdat het bijbelse verkondiging is, bevrijdt het evangeliewoord, maar, omdat het bevrijdt, is het Woord van God!*²

■ Ont-mythologisering

Voor Bultmann is de bijbel niet een codex van waarheden, ook niet een historisch relaas. In het N. Test. ontvangen we een 'evangelische traditie' aangaande Jezus, maar wat de evangeliën zeggen over het mens-zijn van de Zoon van God, Jezus' geboorte uit een maagd, opstanding en hemelvaart, zijn niet historische werkelijkheden. Het is de vorm, waarin zich uitdrukte het verwonderd, hoog-gestemd geloof van de vroege christelijke gemeente. Als zodanig is het verwant aan joodse Apokalyptiek en moet het als mythisch worden aanvaard en uitgelegd.

Bovendien kent de moderne wetenschap een geheel ander wereldbeeld. Men spreekt vandaag niet meer van: nedergedaald ter helle, of van: komende op de wolken des hemels.³

Wil dan ook het aktuele spreken van God ons bereiken tot bevrijding, dan moet het evangelie worden ont-mythologiseerd. Er moet niet worden ge-elimineerd (zoals voorheen de liberale theologie veel wegschrapte), maar wat 'mythisch' verwoord is, moet nader worden ge-interpreteerd, zodat de goddelijke verkondiging gehoord wordt. Deze zg. existentiale interpretatie berooft niet, zegt Bultmann, van 'het hart van het evangelie'. Dat is voor hem: het kruis van Christus. Be-doeld is dan niet: het evangelische verhaal over kruisiging en kruislijden (een 'mythische voorstelling'). Het kruis getuigt van de Christus en is zò: verkondiging van het heilsgebeuren, nl. in het leven van de mens; het zich laten 'kruisigen' d.i. zich laten bevrijden tot een bestaan in vrijheid, tot de toekomst van God, die op de mens afkomt.⁴

■ Het handelen van God

Het blijft nog steeds bevreemden, dat VBr. in zijn dissertatie, concepties, die, zoals hij zelf zegt: 'toch zo uiteenlopend zijn', in één hoofdstuk heeft ondergebracht, als vertegenwoordigers van hetzelfde eschatologisch model. Hij verklaart dan: Bij ieder is er, vanuit een pessimistische grondhouding, de voorrang van het handelen van God op het handelen van de mens.

Nu is al gebleken, dat bij de tot nu toe besproken de pessimistische geschiedeniswaardering, althans qua karakter en uitwerking, zeer verschilt. Maar ook bij Bultmann moet geconstateerd worden, dat voorrang van het handelen van God op het handelen van de mens, niet zonder meer kan toegegeven worden. Allereerst al blijkt dat uit Bultmann's publicatie: 'Die Rede vom Handeln Gottes'.

Het goddelijk handelen, schrijft daar Bultmann, mag men niet voorstellen als een ingrijpen in het verband van het natuurlijke, historische of psychologische leven. Dat is mythische voorstelling. Men mag aanvaarden een goddelijk handelen, dat de causale wereldorde onaangetast laat, maar zich als een verborgen handelen voltrekt en door het geloof alleen als een daad Gods verstaan (ervaren) wordt. Dat verborgen handelen van God is dan een ontmoeting met de mens, die in de verkondiging van het Woord plaats heeft.⁵ Eer deïstisch dan Schriftuurlijk!

Hij aanvaardt 'het grondmotief', dat verborgen ligt in de, volgens hem 'mythologische toekomst-verwachting', zoals hij die leest in het N. Test. Het motief nl. 'dat de mens de ontoereikendheid beseft van het 'hier en nu', dat hem nooit de vervulling kan schenken van zijn eigenlijke leven'. De mens beseft, 'dat alleen een werkelijkheid, die deze arbeids- en leefwereld transcendeert (te boven gaat), hem een levensvervulling kan schenken'. En dat betekent voor Bultmann: de noodzaak van 'Gods heilbrengende genade'.⁶ Maar hoever had reeds Heideggers filosofie hem naar dit besef gebracht?

Voor Bultmann gaat Gods Openbaring vrijwel op in het Woord dat betrekking heeft op (en betekenis heeft voor) het menselijk bestaan. Hij waarschuwt dan ook: houd u niet bezig met de wereldgeschiedenis, uw aandacht moet zijn voor uw eigen persoonlijke geschiedenis. Hij meent zò Paulus na te spreken. De apostel zou de jonge christen-gemeenten, die in de geschiedenis alleen maar zagen het nader komen van het einde der wereld en haar verwoesting, hebben voorgehouden: een historisering van de eschatologie. En met dit laatste bedoelt hij: de persoonlijke situatie van de individuele mens in het (eschatologisch) 'heilsmoment'.

Bij Bultmann komt niet tot haar recht de vraag naar *de zin* van de geschiedenis. En zo wordt genegeerd (ontkend in feite) het historisch-eschatologisch handelen van God in de geschiedenis.

■ Eschatologie

Wat is nu voor Bultmann het Koninkrijk Gods?

Het eschaton ziet Bultmann *niet* aangeduid in de toekomstverwachting, zoals die vertolkt wordt in Matth. 24, 1 Kor. 15, 1 Thess. 4, 2 Thess. 2 e.a. Hij acht het dáár verkondigde niet specifiek christelijk, maar afkomstig uit

KERNREDACTIE:
DR. K. VELING (eindredacteur)
DS. C. J. SMELIK,
DR. W. G. DE VRIES.

BREDE REDACTIE:
PROF. DRS. D. DEDDENS,
PROF. DR. J. DOUMA,
PROF. J. KAMPHUIS,
PROF. DR. C. TRIMP,
DS. C. J. SMELIK,
DR. K. VELING,
DR. W. G. DE VRIES

Alle stukken bestemd voor de
Redactie aan:
K. Veling,
Postbus 99, 8050 AB te Hattem.

ADMINISTRATIE:
Uitgeverij
Oosterbaan & Le Cointre B.V.
Postrekening 406040
Postbus 25, 4460 AA Goes
Tel. (01100) 15591

Advertenties 40 cent per mm.
Contracttarief op aanvraag.
Advertenties
(01100) 27555, toestel 10.

Zonder schriftelijke toestemming
van de uitgever is het niet toe-
gestaan artikelen uit dit blad over
te nemen.

Abonnement: f 69,— per jaar.
Buitenland: f 121,20 per jaar (zee-
post).
Lassenummers f 1,40 (excl. porto).

(joodse) apokalyptische literatuur. Evenmin is voor hem aanvaardbaar nog een andere verwachting, die in het N.T. wordt aangetroffen, nl. dat de zielen der rechtvaardigen, onmiddellijk na de dood de hemelse heerlijkheid binnengaan. Hij herkent diè als een gnostische voorstelling van het hellenistisch heidendom, die in de bijbel ingedragen is, zo bijv. al in Joh. 17. Beide voorstellingen acht hij gebonden aan het mythologische, antieke wereldbeeld. En wij weten nu, zo Bultmann, dat een wereldeinde niet veroorzaakt wordt door het ingrijpen van boven-natuurlijke machten, maar door natuurlijke processen, waarvan de natuurwetenschap de wetmatigheid kent, althans kan onderzoeken.

Het eschaton is bij Bultmann: het ons toe-komende. *Niet*: wat ons toe-komt, wat toekomst voor ons zal zijn, als deze wereld en deze tijd zullen zijn voorbijgegaan. Maar wat ons toe-komt, reeds hier en nu, dank zij de vrijmakende kracht van het Woord van God.

Telkens wanneer God een mens weer tot de 'Entscheidung' (beslissing, beslissende keuze) roept, zijn dàt de heilstijden, is er het eschatologisch gebeuren: komen tot het werkelijk (in vrijheid) bestaan, waarin de mens zich radikaal aan God overgeeft.

En dàt is de eschatologische boodschap: want daarin is voor de mens de heilstijd aangebroken, het gericht voltrokken, het eeuwige leven bezit geworden. In dit beleven wordt het eschaton gerealiseerd, is het Koninkrijk Gods een werkelijkheid.

Het Koninkrijk Gods is dus voor Bultmann een (herhaalde) ervaring in het geloof. En dàt is dan wat Jezus bedoeld zou hebben, als Hij zei: 'Het Koninkrijk Gods is nabij!' Dit had Paulus op het oog, toen hij schreef: 'Het Koninkrijk Gods bestaat niet in eten en drinken, maar in rechtvaardigheid, vrede en blijdschap, door de H. Geest'. Rom. 14,17.

■ Ethiek

Bultmann heeft in de ethiek weinig te verkondigen. De mens moet zich eerst een verlorene in deze wereld weten, een mens in een vertwijfelde situatie. En daartoe kan hij geholpen worden door de existentie-filosofie. Maar dat de 'natuurlijke mens' niet zò maar met zichzelf en zijn situatie bezig is, zegt anders, maar dàt naar de H.S., de Heid. Cat. (Zd. 2).

En wat dan het door goddelijke bevrijding geschonken nieuwe leven aangaat, het kenmerkt zich, volgens Bultmann, door het prijsgeven van alle zelfhandhaving en wordt een

openstaan voor anderen ('Entweltlichung', ont-hechting). Feitelijk staat hem voor ogen 'de menselijke mens', die vrij is, zelfs, van de gebiedende imperatief der ethische voorschriften, omdat hij, vanuit zijn natuurlijke wezen, doet, wat hij doen moet.⁷

■ Tenslotte . . .

Bij scherpe kritiek weten VBr. en Schippers toch te waarderen. VBr. 'dat hij de existentielle component van het geloof scherp in het licht heeft gesteld'. Bedoeld moet zijn, dat Bultmann tegenover het voor wáár houden van historische feiten het geloven nadrukkelijk omschrijft als: verticale confrontatie met God.

Schippers: 'In elk geval is hij de theoloog, die in een wereld vol ijdele zelfverzekerdheid en zelfvoldaanheid onvermoeid zijn 'ceterum censeo' heeft laten horen'. Met dit 'ceterum censeo' (tenslotte blijf ik van oordeel) bedoelt Schippers, dat Bultmann, van wie hij zegt: 'het zijn eerlijk de 'lege handen', waarmee Bultmann wil staan in de wereld van natuur en geschiedenis en al heeft hij er een existentialistisch-filosofische analyse van gegeven, hij wil ze door niets laten vullen dan door de openbaring Gods'.⁸ Tegenover dit laatste reeds de opmerking van VBr. 'dat de openbaring bij Bultmann ineenschrompelt tot een mathematisch punt'.

Maar dan ook: Bultmann, aanvankelijk aanhanger van K. Barth, is zich tegen hem gaan keren. Barth heeft, indertijd, de strijd aangebonden met het heersende rationalisme in de theologie: het hoogmoedig denken, van de mens uit, over God, de wereld, de mens.

Maar ook Barth begon niet naar de H. Schrift te luisteren. Ook hij nam weer zijn uitgangspunt in een filosofisch axioma (wijsgerige stelling). Bultmann maakt zich vrij van Barth, weerspreekt hem. Toch kiest ook hij geen andere methode: hij laat zich God de hand reiken, om te ontvangen en te worden, wat hij eerst van ongeloofsprofeten had aanvaard als het eigenlijk nodige, begeerlijke, gewenste.

Die houding t.o.v. de Heilige Schrift als Godsopenbaring bracht hem er nu ook toe, de bijbel te onderwerpen aan een 'ont-mythologisering'. Het evangelie, dat Bultmann zo nadrukkelijk wil erkennen als kerugma (verkondiging), mag niet zijn dàt, wat God de Here Zelf wil geven en verkondigen in Zijn heilsfeiten.

Door het invoeren van zijn ontmythologisering kan hij Paulus uitspelen tegen Paulus, om zò een hem aansprekende 'apostolische verkondiging' te horen. In werkelijkheid heeft hij dan echter aangetast de eenheid van Gods openbaring, óók in de (doorgaande) prediking van Jezus en Paulus. Van dit alles geldt, wat Zuidema opmerkt t.a.v. Bultmann's existentiale interpretatie: dat men met recht kan zeggen, dat de predikant over de bijbel en de bijbelteksten, juist als preekteksten, heerschappij voert en wel *moet* voeren, zij het als dienaar van Jezus Christus en van het Woord Gods, het kerugma.⁹

En wie een lans breekt voor Bultmann's bedoelen, de moderne, van de bijbel vervreemde wereld, met het evangelie weer te bereiken, moet bedenken, dat het *niet* is het wetenschappelijk onderzoek, *niet* het 'dwingende, onweerlegbare' feit of het sterk-wisselend wereldbeeld, dat wel *moet* doen twifelen aan de betrouwbaarheid van de H. Schrift. Verwarring is er juist, vanwege de aanwijsbare

pretentie van de mens, die naar eigen wijsheid de Heilige Schriften benadert, ze controleert en corrigeert.

Wie het Schrift-woord wil scheiden van een levende sprekende God, onteert Hem in Zijn majesteit en betrouwbaarheid!

G. Hagens

¹ Zie W. van Bruggen, 'Futurum en Eschaton', Nijkerk, 1983, pag. I (Probleemstelling en Methode).

² R. Bultmann, 'Glauben und Verstehen', III, pag. 81 e.v. (in: 'Geloof zonder mythe? Een keuze uit de artikelen van R. Bultmann, Roermond, 1969, p. 181-192).

Kuitert spreekt van een plëtistische inslag in Bultmann's Theologie. Zie H. M. Kuitert, 'De realiteit van het geloof', Kampen, 1966, p. 91 e.v.

³ Deze visie i.z. het wereldbeeld is overgenomen en uitgewerkt m.n. door John A. T. Robinson in 'Eerlijk voor God', Amsterdam, 1964 (nederl. vert. van 'Honest to God', 1963).

⁴ R. Bultmann, GluV. III p. 89, 90, 124 e.v. (a.w.p. 197 e.v.).

⁵ Zie H. N. Ridderbos, 'Bultmann', in: 'Denkers van deze tijd', dl I, Franeker z.j.², j. 217 e.v.

⁶ R. Bultmann, Glauben und Verstehen, III, p. 88, 89 (in: a.w. p. 189, 190).

⁷ Idem, p. 125 e.v. (in: a.w. p. 197 e.v.).

Zie ook W. van Bruggen, a.w. p. 22, 23.

⁸ R. Schippers, 'Rudolf Bultmann en de ontmythologisering' (in: Revolte in de theologie, Nijkerk, 1968 p. 157 (170, 172)).

⁹ S. U. Zuidema, 'Van Bultmann naar Fuchs', Franeker z.j. 6 e.v.

Prof. J. Kamphuis

EEN EEUWIG VERBOND

Het thema van het Verbond komt tegenwoordig weer in allerlei verband aan de orde. Over het Verbond en over de doop als Verbondszegel is het ook gegaan in de tijd van de Vrijmaking, veertig jaar geleden.

De vragen van toen, de grote vragen van de zekerheid van het geloof, hebben in onze tijd wezenlijk nog niets van hun actualiteit verloren. Ze hebben zelfs nieuwe actualiteit gekregen, nu we met een nieuw subjectivisme hebben te maken.

Die overtuiging draagt de schrijver van dit boek uit. Hij heeft 25 jaar als hoogleraar gewerkt in de kerkgeschiedenis en de dogmatiek.

In een afsluitend hoofdstuk spreekt hij ook afzonderlijk over de praktijk van het leven in het Verbond.

Ca. 160 pagina's, gebonden

f 24,95

VERKRIJGBAAR IN DE BOEKHANDEL

vijlbrief haarlem

druktechniek / publicaties / communicatie

Postbus 6080, 2001 HB, Telefoon 023 - 24 90 41

Dan zullen zij hun zwaarden tot ploegscharen omsmeden en hun speren tot snoeimessen.

Micha 4:3

Profetisch vredesperspectief

Deze belofte van de profeet Micha wil er vandaag de dag wel in, nu woorden als bewapeningswedloop, wapenbeheersing, kruisraketten en SS-20 niet van de lucht zijn. De roep om vrede en rust wordt feller naarmate de dag van de beslissingen nadert. En dan komt daar midden in die discussies zo'n profeet aankondigen, dat de mensen hun zwaarden tot ploegscharen zullen omsmeden en hun speren tot snoeimessen. Zwaarden en speren zijn duidelijk aanvalswapenen. De profeet zegt er niet bij, dat de mensen ook hun schilden zullen wegdoen. Dat zijn kennelijk de verdedigingsmiddelen. Maar goed, de aanvalsoorlog gaat tot het verleden behoren. Dat mag toch zonder meer een geweldig profetisch perspectief genoemd worden. Ook de profeten kenden uit eigen waarneming de oorlogs- en vernietigingsellende.

Dit woord van Micha heeft mede een plaats gekregen in de uitspraken van de generale synode van de ondanks alles zich nog altijd gereformeerd noemende kerken, waarin die synode zich uitsprekt over het oorlogsvraagstuk. Eén van die uitspraken zegt, dat 'het bijbelse visioen over zwaarden die tot ploegscharen worden omgesmeed onder meer gestalte dient te krijgen in het aanwenden van middelen, die gebruikt worden voor nucleaire taken, ten gunste van de bestrijding van de armoede in de wereld'. De bedoeling van die lange zin zal zijn, dat de gelden, die momenteel besteed worden aan allerlei nucleaire taken (in het kader van onze defensie van vrede en veiligheid), niet langer aan die taken

moeten worden uitgegeven, maar aan een heel andere taak, namelijk de bestrijding van de armoede in de (derde) wereld.

Als je dat zo leest, denk je onwillekeurig: wie kan dáár nu tegen zijn? Wie is er nu vóór de totale vernietiging en wie zou er tégen de bestrijding van armoede zijn? Welnu, als één zijn stem zou verheffen tegen dit gebruik van dat profetisch woord van Micha, dan zou dat de profeet Micha zelf zijn! Hij zou zonder twijfel protesteren met de woorden: hebt u dan mijn woordje 'dan' niet gelezen? Dan zullen zij hun aanvalswapenen omsmeden.

■ Onder welke voorwaarde?

De profeet zegt bij dit perspectief duidelijk, onder welke omstandigheden en voorwaarden die beloften in vervulling zullen gaan: wanneer volkeren derwaarts heenstromen, nl. naar de berg van het huis des HEREN, en wanneer vele natiën zullen optrekken en zullen zeggen: Komt, laten wij opgaan naar de berg des HEREN, naar het huis van de God van Jakon, opdat Hij ons lere aangaande zijn wegen en opdat wij zijn paden bewandelen (vs. 1 en 2). Dat wijst op een situatie, waarin van allerlei kanten véél naties bij de HERE onderwezen willen worden, en wanneer zij dat genoten onderwijs in praktijk gaan brengen. Niet alleen Gods wegen leren, thuis raken in Gods verkeerslessen, maar metterdaad aan de hand van die lessen ook wandelen op die wegen. Dat vraagt leergierigheid, belangstelling, gehoorzaamheid en onderwerping. We moeten niet doen alsof aan die voorwaarde al voldaan is. We moeten dat profetisch perspectief – dat inderdaad betrouwbaar is! – niet losmaken van die voorwaarden. We moeten, met andere woorden, niet blind zijn voor de nuchtere feiten van de hedendaagse onbekeerlijkheid en hardnekkigheid; er is geen algemeen opgaan naar het huis van onze God om daar door Hem onderwezen te worden. En er is niet een algemeen betreden van de paden van de HERE. Eigen wegen zijn méér in trek dan Gods wegen. Daarom blijft die mooie belofte wel overeind staan, maar de vervulling ervan is slechts te verwachten in de weg, die de profeet heeft aangewezen. We moeten de proféet aan het woord laten, en hem niet laten zeggen wat wij graag zouden horen. Dan is de profeet niet meer aan het woord, maar snoeren wij hem de mond.

P. Lok

542 *Wat zijn psychische en sociale problemen eigenlijk voor verschijnselen? En op welke manier moeten hulpverleners zich daartegenover opstellen? Deze vragen zijn in gereformeerde kring zeker niet nieuw. Ze zijn weer aan de orde gesteld door J. A. van Delden (directeur van de Evangelische Hogeschool) en – in aansluiting daarbij – door ds. P. van Gurp. Aanleiding vormden enkele publicaties uit de kring van de GSA te Zwolle en ook de verschijning van een Nederlandse vertaling van een bekend boek van Jay Adams: Bijbels pastoraat.*

¹ In 'Helpen in perspectief', uitg. De Vuurbaak, Groningen, 1982.

Helpen als beroep I

Het is niet altijd gemakkelijk een goede houding te vinden tegenover mensen die klaarblijkelijk te kampen hebben met psychische en sociale problemen. Vaak kun je er maar moeilijk inkomen. Wat bezielt ze? Waarom doen ze niet anders? Hoe is het mogelijk dat iemand zó bang is om in een grote open ruimte te verkeren? Hoe kan het dat iemand zich maar niet laat troosten en bemoedigen en maar blijft ronddraaien in moedeloosheid? Hoe bestaat het dat twee getrouwde mensen, ook al willen beiden zich oprecht inzetten voor een echt christelijk huwelijksleven, toch voortdurend weer vastdraaien in dezelfde misverstanden en ergernissen?

Is in dergelijke gevallen slechts sprake van onmacht? Of is onmacht vermengd met onwil? Moet je geduld hebben en verdragen? Of is het gezond om op de norm te wijzen? Vertrouwen op God drijft toch de vrees uit? Godsvrucht geeft toch moed? En de bijbelse normen voor het huwelijk scheppen toch een goede basis voor herstel van echtelijke verhoudingen?

Ik vermoed dat velen van ons dergelijke vragen wel eens hebben voelen opkomen. Met name ook ambtsdragers zullen daar soms niet aan ontkomen.

■ De mens is schepsel

Het zal wel nooit lukken een algemeen toepasbaar instrument te vinden om uit te maken hoe in menselijke problemen zondige onwil en tragische onmacht zich tot elkaar verhouden. Ze zijn vaak verstrengeld en onmacht kan ook worden voorgewend. Maar dat neemt niet weg dat het belangrijk is oog te

hebben voor de mogelijkheid dat problemen hun wortels hebben in een psychische of sociale ontwrichting. Het zou onbarmhartig zijn dit te ontkennen en ook zou daardoor effectieve hulp belemmerd kunnen worden. Deze visie is verwoord door prof. W. Nieboer¹ en vormt ook het uitgangspunt van de opleiding van hulpverleners aan de GSA. Nieboer zegt: je kunt de mens op twee manieren beschouwen, enerzijds als wezen dat door God wordt aangesproken, dat geroepen wordt om in het verbond met Hem te leven, anderzijds ook als deel van de geschapen werkelijkheid. Het is steeds dezelfde mens, maar er zijn twee aspecten te onderscheiden. Hoe iemand tegenover God en zijn Gezalfde staat, is bepalend voor eeuwig leven of eeuwige dood; niet pas na Gods laatste oordeel, maar ook al vandaag. Zó belangrijk is het bestaan van de mens als door God aangesproken wezen, als bondeling – of juist als verachter van het verbond.

Maar er moet meer over de mens worden gezegd: hij maakt ook deel uit van Gods schepping, net als de dieren en de dingen. En dus is de mens onderworpen aan de wetten voor de schepping, met z'n lichaam, ook met z'n psyche en z'n sociale leven.

Dit laatste is belangrijk voor de taxatie van psychische of sociale nood van mensen, evenals trouwens voor het begrijpen van lichamelijke ziekte. Iemands creationele bestaan (z'n bestaan dus als onderdeel van Gods schepping) kan door allerlei oorzaken ontwricht zijn geraakt. Die oorzaken kunnen liggen in schadelijk gedrag van anderen of van de persoon zelf, in belastende omstandigheden van allerlei aard, in een lichamelijke handicap of in vereenzaming. En vaak zullen verschillende oorzaken tegelijk hun invloed hebben.

Hoe dit ook zij, in elk geval moeten die ontwrichtingen serieus worden genomen, evenals lichamelijke ziekten. En het kan daarom zinvol zijn hulpverleners in te schakelen, die enig zicht hebben op hoe de mens psychisch en sociaal in elkaar zit en die daarom kunnen bijdragen tot herstel.

Dit is in grote lijnen de gedachtengang van prof. Nieboer. Vanuit deze zelfde gedachtengang heeft de GSA in haar opleiding steeds sterk de nadruk gelegd op het ambachtelijke van hulpverlening. De beroepsmatige hulpverlener heeft zijn taak allereerst op het creatieve vlak, op het vlak van ontwrichtingen die mensen niet bij machte zijn zelf op te heffen.

Dit maakt hulpverlening niet 'neutraal'. Er is in de wereld van de hulpverlening strijd te voeren tegen alle mogelijke humanistische

ideologieën. Ook is ethiek een belangrijke zaak voor hulpverleners: niet alles mag, ook niet alles wat psychisch of sociaal een nuttig effect lijkt te hebben.

Maar toch blijft het de eerste taak van de hulpverlener creationele middelen te gebruiken om storingen te helpen opheffen. Het is voor hem – als beroepsbeoefenaar – niet de eerste taak mensen het Evangelie te verkondigen, d.w.z. mensen aan te spreken als bondelingen of als zondaars die Gods toorn over zich halen door verkeerde wegen te gaan.

■ Een geseculariseerde visie?

De hierboven omschreven visie ontmoet van verschillende kanten kritiek.

Een falikant andere benadering van psychische en sociale problemen is die van de Amerikaan Jay E. Adams.² Deze Orthodox Presbyteriaanse hoogleraar in de 'ambtelijke vakken' wil niet van onmacht spreken als mensen problemen hebben. Er kan wel van ziekte, en dus van onmacht worden gesproken als er een lichamelijke afwijking is, maar op het psychische of het sociale terrein kan dat niet. Adams meent dit te kunnen bewijzen door te zeggen dat de Bijbel nergens spreekt over zoiets als psychische ziekte. Alsof er niets zou kunnen bestaan waarover de Bijbel zwijgt. Psychische en sociale problemen zijn volgens Adams ten diepste geestelijk van aard. Altijd is zondig gedrag de oorzaak en is bekering het begin van de oplossing.

Al die hulpverleners die hulpvragers als ziek beschouwen, vergelijkt Adams met kwakzalvers die in de weer zijn met verdovende injecties, gesprekken over jeugdherinneringen of zelfs een operatie van het zenuwstelsel, terwijl ze hun arme 'patiënten' mooi laten zitten op de spijker die in hun stoel zit en die de oorzaak van alle ongemak was. Wie in psychische of sociale problemen verkeert, moet – geestelijk gesproken – op een andere stoel gaan zitten.

Dit laatste verhaaltje wordt breed geciteerd door ds. Van Gulp in diens recensie van Adams' boek.³ Hij heeft waardering voor de wijze waarop Adams de hulpverlening bij psychische problemen benadert. Hij gaat niet zover dat hij nooit van een psychische stoornis zou willen spreken. Echter: 'Ondanks alle gerechtvaardigde kritiek op de opvattingen van Adams, heeft hij ons geholpen om het echt-bijbelse pastoraat te bedienen'. Zo eindigt de recensie.

Wat ds. Van Gulp aanspreekt is de wijze waarop mensen met hun problemen in verband worden gebracht met God en met zijn wet. De visie van Nieboer en van de GSA

biedt daarvoor volgens hem geen goede mogelijkheden. In artikelen over 'Bijbelse hulpverlening'⁴ spreekt ds. Van Gulp in dit verband over het gevaar van een 'geseculariseerde visie op de hulpverlening'. Hij sluit hierbij aan bij soortgelijke kritiek van drs. J. A. van Delden, de directeur van de Evangelische Hogeschool. In een samenvatting van zijn visie op de GSA⁵ schrijft deze: 'de mens wordt los gezien van zijn relatie tot God'.

Deze kritiek lijkt mij niet billijk. Wie probeert op methodische wijze te helpen bij het herstel van een verstoring in de geschapen werkelijkheid, maakt zijn werk of datgene waarop hij zijn inspanning richt niet noodzakelijkerwijze los van God! Werk in de schepping is werk in Gods schepping. Ook als in dat werk niet nadrukkelijk de verkondiging van het Evangelie centraal staat, is het een onderdeel van de cultuurarbeid die God aan mensen opdraagt.

We moeten bedenken dat God niet alleen met de mens te maken wil hebben als de Verbondsgod, maar ook – zoals met alles wat Hij heeft gemaakt en wat Hij onderhoudt – als de Schepper. Nieboer zou wel heel verkeerd worden begrepen als hem zou worden verweten dat het 'operationele' niets met God te maken heeft. Wie door systematische training probeert iemand te helpen zijn ruimtevrete te overwinnen, wie door onderzoek van iemands ervaringen tracht een depressie te doorbreken of wie in gerichte gesprekken moeite doet om een steeds vastlopende verhouding in een huwelijk te verbeteren, richt zich op herstel van stoornissen in de structuur van het geschapene. Ook al wordt daarbij misschien niet over God gesproken, toch is het werk voor Gods aangezicht en – als het door christenen wordt gedaan – dienst aan Hem.

■ 'De genade volmaakt de natuur'?

Maar, zo blijven Van Delden en Van Gulp zeggen, het is toch onjuist de schepping zo los te maken van het verbond. In de al genoemde recensie van het boek van Adams schrijft ds. Van Gulp dat 'Nieboer vergeet dat het verbond wel kwam na de schepping, maar als doel had (en nog heeft) om de schepping te voltooiën en te volmaken'. En hij vervolgt: 'De genade heft de natuur niet op, maar volmaakt haar' (p. 38). In het menselijke leven houdt dit in dat de wedergeboorte ook gezondmakend inwerkt op iemands lichamelijke en psychische gesteldheid.

Het is waar dat een houvast in het leven, een perspectief dat vertrouwen wekt, heilzaam is

² Bij voorbeeld in diens 'Bijbels pastoraat – Basis van Christelijke Hulpverlening'; uitg. J. N. Voorhoeve 's-Gravenhage, 1982.

³ Petah-ja, 37e jrg. no. 4, april 1984, pp. 36-38.

⁴ Gereformeerde Kerkbode voor Groningen, Friesland en Drenthe, 40e jrg., nrs. 11 en 12, 17 en 24 maart 1984.

⁵ Bijbel en wetenschap, 8e jrg., nr. 62, oktober 1983 (recensie van 'Tien jaar Gereformeerde Sociale Academie'; uitg. De Vuurbaak Groningen, 1982).

⁶ Bijbel en Wetenschap, 8e jrg., nr. 62, oktober 1983, p. 29.

voor het psychische, het sociale en ook het lichamelijke bestaan van mensen. Ik kom op dit punt nog terug.

Maar het is niet zo dat elk probleem vast zit op het ontbreken van zo'n levensperspectief. Als dat wel zo lijkt te zijn, komt de vraag of de hulpverlener de aangewezen persoon is om daarover inhoudelijk te spreken. Deze vraag is zeker niet zomaar bevestigend te beantwoorden. Een verwijzing naar anderen kan de duidelijkheid ten goede komen.

Steeds vraagt een probleem een zorgvuldige analyse. Als er sprake is van onmacht bij mensen – dat is toch de reden om een beroepsmatige hulpverlener te raadplegen –, dan moet gezocht worden naar de creationele achtergrond van de moeite.

Zeker is niet bij voorbaat vast te stellen welke methoden het beste kunnen worden gebruikt om die moeite aan te pakken.

Ook kan niet altijd worden gezegd dat aanvaarding van het Evangelie of bekering van zonde wel zal bijdragen tot oplossing van een psychische of een sociale moeite. Daarom lijkt mij de uitspraak 'de genade volmaakt de natuur' in dit verband ook onjuist.

God heeft, als antwoord op de zondeval, een vloek op de schepping gelegd. Onder die vloek lijden zowel heidenen als kinderen van God. Weliswaar kan het kind van God dat lijden heel anders zien (vgl. zondag 9 en 10 H.C.). Maar dat wil niet zeggen dat moeite hem worden bespaard. Er is tegenover God wel over geklaagd: de goddeloze is voorspoedig, zijn lichaam is welgedaan en zijn bezit wordt steeds groter (Psalm 73).

Wie op Gods uiteindelijke oordeel let, laat zich door dit raadsel niet blijvend uit het veld slaan. Maar de ongerijmdheid wordt niet dadelijk opgeheven.

We zien het ook om ons heen. Er zijn kinderen van God die tobben met psychische problemen of die te maken hebben met sociale ontwrichtingen, b.v. in hun gezin. En er zijn goddelozen die psychisch oergezond zijn en die voorspoedig zijn in hun omgang met elkaar.

Het wordt allemaal eens anders; de zonen van God zullen wonen op een nieuwe aarde, waar geen verdriet meer zal zijn. Maar tot de terugkeer van Jezus Christus blijft de vloek werkzaam. Totdat de zonen van God openbaar worden blijft de schepping onderworpen aan de vruchteloosheid die God zelf heeft opgelegd (Rom. 8 : 19 en 20).

Volgt uit deze gedachtengang dat psychische en sociale problemen de mensen altijd overkomen zonder dat ze er iets aan kunnen doen? Zeker niet. Zoals ook bij lichamelijke ziekten kunnen mensen zelf hun moeite

over zich hebben gehaald.

Maar ook in dergelijke gevallen moet de ontwrichting *als zodanig* onder ogen worden gezien. En steeds moet worden gezocht naar wegen om die creationele verstoring op te lossen, onder beding van Gods zegen.

Daarom is de tegenstelling tussen een hulpverlening die methodisch probeert mogelijkheden van mensen te mobiliseren enerzijds en de werking van de Heilige Geest 'die levensvernieuwing kan bewerken waar methodiek en levensgevoelens onmachtig blijken' anderzijds, zoals Van Delden die schetst⁶, beslist onjuist. Inderdaad is God machtiger dan welk menselijk middel ook. Maar daarom mogen die middelen niet worden verwaarloosd!

God heeft de mensen een grote verantwoordelijkheid gegeven ten opzichte van de geschapen werkelijkheid, waarvan zijzelf ook deel uitmaken. En die verantwoordelijkheid wordt door vergroting van de menselijke kennis alleen nog maar omvangrijker. Daarvoor weglopen kan en mag niet.

Dat betekent onder andere ook dat de mogelijkheden om ontwrichtingen in het geschapene tegen te gaan, moeten worden benut. Niet omdat menselijke inspanning meer zou kunnen bewerken dan de kracht van Gods Geest. Maar wel omdat God onze inspanning vraagt en ook wil gebruiken.

De volgende week wil ik graag nog iets zeggen over de mogelijkheid van zonde als oorzaak van psychische en sociale problemen en over de mogelijkheid om de Bijbel te gebruiken bij de ontwikkeling van theorieën ten behoeve van hulpverlening.

K. Veling

Er zal allicht ook nog goed mee gewerkt zijn – immers de 'viva vox' van de docent was er ook nog. Bijschaven van bepaalde delen leerstof vond echt wel plaats.

Maar hoe 'neutraal' de presentatie van de moderne leerboeken voor geschiedenis ook mag zijn, het valt meer dan eens erg tegen! Keuze en inhoud van de onderwerpen verraden toch wel een bepaalde visie. Om maar iets te noemen: hoeveel evolutionistische ideeën worden niet meegenomen in de boeken voor klas 1 (bijv. over de prehistorie), en hoe wordt dat denken vaak niet toegepast op andere onderwerpen in de volgende leerjaren. Er is geen aandacht voor bijbelse gegevens, voor de historie van het heil in deze

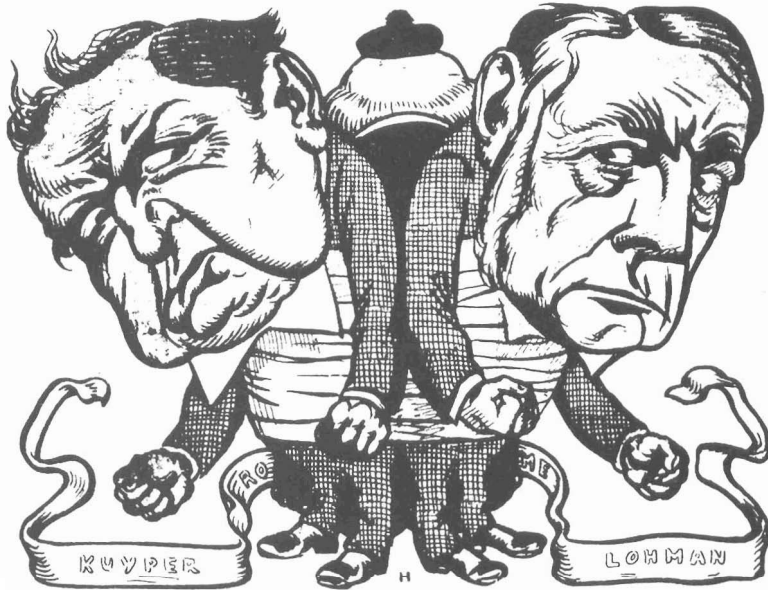
'Historisch perspectief' voor het christelijk voortgezet onderwijs

Eind februari j.l. was het zover. Van de hand van de geschiedenis-docent Joh. Knigge verscheen het eerste deel van *'Historisch perspectief – Wereldgeschiedenis van de 20e eeuw'* (1900-1945) bij uitgeverij De Vuurbaak in Groningen. 280 pagina's tekst en illustraties, goed verzorgd en verkrijgbaar tegen de prijs van f 39,50 (voor Vrienden van de Vuurbaak f 35,-).

We zouden kunnen volstaan met deze mededeling en u alleen nog willen opwekken dit boek zelf ter hand te nemen om zo uw 'eigen' eeuw nog eens (weer?) grondig door te nemen.

Maar het belang van de verschijning van dit boek vereist een bredere aandacht. Voor het eerst sinds tientallen jaren kreeg het christelijk voortgezet onderwijs in Nederland een geschiedenis-methode die geschreven is vanuit een bijbelse visie op historische processen en structuren. Dit boek vult een gat – een groot gat – in de onderwijswereld. Immers, hoevelen onder ons zijn in hun middelbare schooltijd niet grootgebracht met bijv. 'Rijpmma'? Hoewel er iets was van Algra en Broekstra voor de vaderlandse geschiedenis¹ en van Lagendijk voor zowel vaderlandse als algemene geschiedenis². Maar daarmee wordt al jaren niet meer gewerkt, eenvoudig omdat de aanpak van het vak nogal sterk veranderde en waarschijnlijk ook omdat de uitgevers geen brood meer zagen in een aangepaste herdruk.

Opvallend – om het niet gekleurerder te zeggen – mag het wel heten dat bij een zo identiteitsgevoelig vak als geschiedenis de 'neutrale' methoden ook in het christelijk onderwijs de wind in de zeilen hadden.

De coalitie in caricatuur.

wereld. En hoe blijkt niet dat het vak geschiedenis kan opgaan in zoiets als wereldoriëntatie, waarbij enig historisch besef onderontwikkeld blijft bij de leerlingen. De behandeling van de geestelijke stromingen op duidelijk normatieve manier blijft ook beneden de maat. Aandacht voor bijv. de reformatie van de 16e eeuw in ál de geestelijke, politieke en sociaal-economische samenhangen, is er nauwelijks meer. Conclusie: Ons 'oude, vertrouwde' geschiedenisbeeld ligt in gruijzels in de neutrale methoden!

Ik zou zo door kunnen gaan met een inventarisatie van de fatale gebreken in de vaak fraai uitgevoerde boeken voor dit vak.

Hebben onze geschiedenis-docenten daar geen oog voor? Zeker wel, er wordt flink geschaafd immers.

Maar is dat altijd ideaal? Mijs inziens niet. Het moet anders. En het kán nu ook anders. Toch moeten we bij de verschijning van 'Historisch perspectief' nog niet direct 'hoera' roepen. Alsof het nu allemaal weer gezond is.

¹ H. Algra en H. H. Broekstra, *Gestalten en tijden*. 3 delen. Groningen 1957/61.

² D. Langedijk, *Leerboek der algemene geschiedenis*. 2 delen. Groningen 1951. En: *Leerboek der vaderlandse geschiedenis*. 2 delen. Groningen 1953.

Dit boekdeel is bedoeld voor de bovenbouw van HAVO en VWO, zeg maar de klassen 4, 5 en 6. Voor de onderbouw ontbreekt iets dergelijks, en ook boeken voor MAVO en LBO ontbreken nog. Plannen ervoor zijn al wel eens opgezet, maar de uitvoering ervan komt maar nauwelijks op gang. En op dit moment staat het zelfs stil. Helaas, zeg ik erbij.

Maar wellicht komt er juist nu weer beweging in. Nu deze uitgave tot stand gekomen is, is er perspectief voor de rest van het voortgezet onderwijs. Er zal echter veel afhangen van de bereidheid om met dit deel te gaan werken. Gebeurt dat op ruime schaal – ook door ouders/ouders – kan het immers aange-

schaft worden! – dan is er ook zakelijk gezien toekomst voor dit project.

U zult voorin het boek ook kunnen lezen hoe onze gemeenschappelijke verantwoordelijkheid in dezen is ingevuld: 'De uitgave van dit boek is mede mogelijk gemaakt door steun van het Landelijk Verband van Gereformeerde Schoolverenigingen (LVGS).'

Een goede zaak bij de start van zo'n project!

Nu iets over het boek zelf.

Het geeft een geschiedschrijving waarin 'Groenianse' lijnen worden getrokken. Van groot belang acht de schrijver de kennis van de geestelijke stromingen, zowel in ons eigen land als daarbuiten. Het eerste hoofdstuk is daar helemaal aan gewijd, te beginnen bij de eeuw van de Verlichting (18e eeuw), vervolgens wordt aandacht geschonken aan het 'vooruitgangsgeloof' van de 19e eeuw uitkomend in het sociaal-darwinisme (van zowel liberalisme als socialisme) en het politiek darwinisme (nationalisme, racisme, modern imperialisme en militarisme). Het betoog loopt uit op de behandeling van de 20e eeuw als de eeuw van de crisis der zekerheden, waarin men buiten God om zijn steun zoekt in tota-

litaire bewegingen zoals fascisme/nationaal-socialisme en communisme. De visie van de auteur wordt verwoord in een beschouwing over het gesloten en open wereldbeeld, terwijl als achtergrondinformatie de twee-rijkenleer wordt besproken. Al deze thema's komen apart aan de orde waar de 20e eeuw ermee is geconfronteerd. Het is de 'rode draad' in dit boek. Het laat steeds weer zien hoe geloof en nog vaker ongeloof doorwerkt in de politieke en sociaal-economische processen en structuren van onze eeuw.

Naast deze principieel-bijbelse fundering van het geschiedenisbeeld kan eveneens van dit boek gezegd worden dat het historisch materiaal met zorg is gekozen en geordend. Ieder hoofdstuk heeft een strakke opzet met een rijke verscheidenheid aan didactische werkopdrachten voor de leerlingen. Experimenteel uitgetest bleken de verwerkingsgedeelten goede mogelijkheden te bevatten voor de examenstof voor HAVO en VWO. De vele foto's, tekeningen, karikaturen en krantenpagina's zijn bijzonder functioneel. De keuze is vaak verrassend.

Kleurenfoto's zult u misschien missen; toch vindt u er een rode ondersteuningskleur in terug. Soms wel wat eentonig (of moet ik zeggen 'eenkleurig') en niet altijd zó functioneel. Het is niet alles rood wat het historisch perspectief ons toont: er waren ook bruinheden om maar iets te noemen, en in deel 2 zullen de Groenen wel vermeld moeten worden (en ook afgebeeld?).

Kritiek hebben we nauwelijks: drukfouten zijn zeldzaam. Alleen op blz. 100 staat een overzicht van de Duitse rijksdagverkiezingen weergegeven dat ik graag uitgebreid had gezien met alle grote partijen – waardoor ook te zien is hoe de democratie in de Weimar-republiek bij de (nu ontbrekende) liberalen niet echt samenbindend heeft gefunctioneerd.³

Samenvattend willen we ons oordeel als volgt onder woorden brengen: Dit eerste deel van 'Historisch perspectief' voldoet aan de hoogste eisen die men aan een christelijke geschiedsmethode mag stellen!

We vinden het een felicitatie waard aan het

³ Zie: Karlheinz Dederke, Reich und Republik Deutschland 1917-1933. Stuttgart 1969. Blz. 280, 281.

N.a.v.: J. Knigge, Historisch perspectief. Wereldgeschiedenis van de 20e eeuw. Boek I, 1900-1945. Uitgeverij De Vuurbaak b.v., Groningen 1984.

adres van de auteur, maar we willen eigenlijk het hele christelijke voortgezet onderwijs ermee gelukwensen! Uit informatie weten we, dat het reëel is te stellen dat niet alleen onze gereformeerde scholengemeenschappen ermee in zee zullen gaan, maar dat ook algemeen-christelijke en reformatische scholen hun interesse tonen. Hopelijk wordt dit het begin van een 'renaissance' van voluit christelijk geschiedenisonderwijs met een zeer verantwoorde methode.

Brenst dan een versterkte Liberale Fractie in de 2e Kamer
STEMT DAN LIBERAAL - LIJST 5
Dr. I. H. J. VOS

Het wachten is nu op het tweede deel. Dat zal de periode vanaf de tweede wereldoorlog behandelen. Naar verwachting verschijnt dit deel in februari 1985.

We spreken de wens uit dat het verschijningsperspectief concreet aanwijsbaar is gebleken en niet in de mist verdwijnt.

H. Veldman

Chris van Ede had de mogelijkheid de staat van beleg in Polen mét de Polen mee te maken. In zijn boek *Polen tussen twee Polen* (Wever, Franeker 1983) geeft hij een verslag van de eerste paar maanden van die tijd. De lezer moet echter geen systematisch overzicht verwachten, maar veeleer verhalen, flarden uit 't dagelijks leven van de Polen. Daardoor krijgt hij een goede indruk hoe 't volk de crisis verwerkt. 't Laatste deel van het boek handelt over 't kerkelijk leven. De paperback telt 176 pag. en kost f 22,70.

In 1982 hield de beroepskring Gezondheidszorg van het GMV haar jaarvergadering onder het thema 'weerbaarheid': hoe verdedig je jouw standpunt en positie en hoe overtuig je anderen als christen in de gezondheidszorg?

Mw. drs. G. van Bruggen en dhr. H. R. Schaafsma bundelden hun referaten om ook anderen van dienst te zijn.

Het GMV gaf het uit – in de nieuwe huisstijl – onder de titel *Weerbaarheid en Gezondheidszorg*, prijs f 3,50.

De NBGJ stuurde een drietal werken, die hij vorig jaar (1983) samen met de Mannenbond ten dienste van het verenigingswerk uitgaaf: allereerst een bundel schetsen van prof. drs. H. M. Ohmann over het boek Numeri. In 36

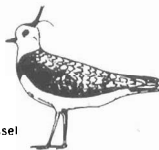
547

Deskundig

Zo mag u het verzekeringsadvies van een NVA-lid wel noemen.

assurantiebedrijf
a. de kievit

Johan de Wittstraat 2
 2902 HG Capelle a/d IJssel
 Postbus 50 - 2900 AB Capelle a/d IJssel
 Telefoon (010) 50 58 22

De NVA is de Nederlandse Vereniging van Makelaars in Assurantiën en Assurantie-adviseurs, waarvan uitsluitend assurantie-kantoren lid zijn, die zijn toegelaten op hun vakmanschap, hun kwaliteit van advies en begeleiding.

De NVA is uw verzekering
 voor het beste advies.

hoofdstukken van ± 4 pag. komt het hele bijbelboek aan de orde. De inleiding wil stimuleren tot het bestuderen van het boek in het kader van de openbaringshistorie. Om de bespreking van het boek Numeri niet te laten verzanden geeft prof. Ohmann in een *Vragenboekje* aanwijzingen voor de behandeling van het boek en per schets een serie vragen om de bespreking richting te geven. Dit vragenboekje (dat ook een lijst met errata op de bundel bevat) wordt gratis geleverd bij de bundel *Tellingen in de woestijn*, die f 12,50 moet opbrengen (231 pag.); bestelt u het boekje apart dan kost dat f 3,- (43 pag.).

Voor eenzelfde bedrag is ook een derde uitgave van de bonden verkrijgbaar, onder de titel *Dwalingen, sekten en stromingen* (60 pag.). Ds. C. G. Bos levert vier kerk-historische bijdragen als hij gnosticisme, mysticisme, humanisme en remonstrantisme bespreekt. Verder worden in deze bundel schetsen geboden over islam (M. K. Drost), chiliasme (W. G. de Vries), de mormonen (R. ter Beek en E. A. W. Mouissie) en de Jehova Getuigen (L. W. de Graaf). Mede door de literatuuropgave geeft het een aanzet tot studie, thuis en op de verenigingen. Deze uitgaven zijn slechts verkrijgbaar bij de Jeugdbond, Wildforster 77, 3772 WE Barneveld (03420-15430). U moet wel rekening houden met bijkomende verzendkosten.

Twee 'Kamper bijdragen' van de hand van prof. dr. C. Trimp werden in 1983 door De Vuurbaak (Groningen) herdrukt. Het zesde deel uit de serie bevat de rede, die prof. Trimp uitsprak toen hij in 1970 hoogleraar in Kampen werd. Hierin gaat 't om een uiteenzetting over de volmacht, die het ambt heeft om de verzoening aan de gemeente te bedienen, en de auteur confronteert zich met twee theologen uit de afgelopen eeuwen. De (ongewijzigde) herdruk van *De volmacht tot bediening der verzoening* omvat 44 pag. en kost f 9,85.

Ruim anderhalf jaar later hield prof. Trimp een rede bij de rectoraatsoverdracht aan de Theologische Hogeschool over de *Actualiteit der prediking* in het licht van het 'Sola Scriptura' der reformatie. In de tijd van de reformatie ging men terug naar de Heilige Schrift en werd de prediking weer 'bediening van het Woord van God, zoals dat in de Heilige Schrift tot ons komt'. Over de verkondiging van dit uitgangspunt en het gevaar van objectivisme of subjektivisme in de actuele prediking handelt dit boekje. Na confrontatie met Rome en het (modern) Protestantisme volgt een uiteenzetting van de

gereformeerde standpunten over dit onderwerp. Deze herdruk kost f 7,95 (33 pag.).

Vorig jaar verscheen een bijna ongewijzigde herdruk van een korte bijbelverklaring over *De tien geboden* van dr. J. L. Koole. Elk gebod komt aan bod door middel van vertaling en uitleg van hun betekenis voor Israël in de wereld van toen. Over het karakter van de wet handelt het inleidend hoofdstuk, het slothoofdstuk bevat een behandeling van de plaats van de wet in Exodus en Deuteronomium, en een paragraaf over haar plaats in Israëls eredienst. Literatuur voor verdere studie en een tekstregister completeren dit boek van 159 pag. Uitgeverij Kok (Kampen) vraagt een prijs van f 17,50.

Dr. J. Broekhuis heeft onderzoek gedaan naar de vraag of de geschiedenis van de plagen in Egypte, zoals de bijbel daarvan verhaalt ook terug te vinden en te harmoniseren is met de gegevens, die bekend zijn van het toenmalige Egypte. De schrijver maakt in korte hoofdstukken door middel van uitleg van hebreeuwse en griekse woorden duidelijk wat er precies bij elke plaag gebeurde en of het terug te vinden is in materiaal dat in archeologisch onderzoek aan het licht gekomen is. Hij geeft erg veel noten en literatuur. Het boek van 95 pag. besluit met twee registers. *De tien plagen van Egypte* is een Kok-uitgave (Kampen 1984) voor f 13,95.

'Pastorale overwegingen bij de strijd van God om de mens' is de ondertitel van een werk van 96 pag. van ds. R. J. van Pagée, die wil antwoorden op de vraag of het mogelijk is, dat God met hen contact zou hebben. Dat God niet slechts contact wil hebben, maar zelfs wil strijden voor die verbinding, wil de schrijver duidelijk maken aan de hand van de geschiedenis van de profeet Elia en Achab. Dit boek met een waarde van f 14,90 kreeg als titel mee *Het gevecht van de profeet* (Kok, Kampen 1983).

De Bijbellezingen van Mr. Isaac da Costa zijn weer nieuw verkrijgbaar. Deel I kwam vorige zomer uit (en werd in juli in *De Reformatie* besproken). Nu kwam bij dezelfde uitgever (Van den Berg, Zwijndrecht, 1983) deel II uit, waarin de lezingen over de boeken 1 Koningen – Hooglied staan opgetekend. Het opent met een inleiding over Da Costa's Schriftbeschouwing. 339 pag. werden stevig gebonden en worden verkocht voor f 29,75.

A.S. van der Lugt

'Wat is een synode eigenlijk?' vroeg de gebruikte vakantieganger. We waren met elkaar aan de praat gekomen en nu wilde hij zograag ook weten wat die groep keurig in het pak gestoken heren hier op de camping te zoeken had. 'Kamerleden op werkbezoek?' 'Vertegenwoordigers van reisorganisaties?' Neen, synodeleden die in de middag een hapje kwamen eten op deze zonovergoten camping om straks weer verder te kunnen werken. 'Wat is een synode eigenlijk?' Mijn vakantiegenieter keek me geïnteresseerd aan. 'Een samenkomst van afgevaardigden uit de kerken of groepen van kerken. Een ambtelijke vergadering op landelijk niveau. De plaatselijke kerken willen behalve de zorg voor de meer interne opbouw en dienstverlening, ook de taak en plicht elkaar als kerken bij te staan en te dienen niet vergeten. Daarvoor komen de afgevaardigden o.a. eenmaal in de drie jaar bij elkaar, in Generale Synode, dit jaar gehouden in Heemse.'

'Een verrukkelijke plaats,' merkte mijn praatgrage gesprekspartner wat dromerig op. 'Ik geniet hier volop van de rust, de natuur, de zon, het landelijk leven, de mensen . . .' Hij sloot de ogen. 'Niets doen, niets moet, niets wordt van je verwacht'. Hij opende de ogen tot een klein spleetje. 'Een beetje luiere mijnheer, is goed voor een mens.' Mijn gedachten gingen terug naar deze eerste ochtend hier die omgevlogen was. In de lichte kerkzaal had de plaatselijke predikant alle synodeleden en adviseurs welkom geheten. Heemse, had ik begrepen was een vakantieoord bij uitstek. Een lust er te vertoeven, een rust er te zijn. Velen weten de heerlijkheden van Heemse te vinden en datzelfde Heemse wordt al meer en meer het Bronbeek van de emeriti-predikanten. Maar van synodeleden werd verwacht dat ze hard zouden werken, veel werk zouden verzetten. De overvolle agenda van meer dan 350 stukken bood daartoe alle gelegenheid. Wie zorgden voor al die stukken? De afzonderlijke kerken of deze kerken in classicaal of particulier-synodaal verband. Kerkelijke zaken die op kerkelijke wijze behandeld dienden te worden. Met voortvarendheid werd een moderamen gekozen: broeders, die belast werden met de leiding van deze vergadering. Het was een zegen van de Here dat al heel snel de juiste mensen gekozen werden. Dat vrouwen krijgen is een felicitatie waard maar geeft bovendien recht op meeleven, daadwerkelijke steun en gebed. De opening van de Synode

te Heemse op 25 april j.l. was geen wereldnieuws, haalde niet de voorpagina's van de grote dag- en weekbladen, maar was wel belangrijk voor de Kerk van Jezus Christus in ons vaderland en ver daarbuiten. Gedragen door het gebed van het hele gereformeerde volk zal het een goede synode worden, tot eer van de Koning der koningen, tot opbouw van Zijn kerk. Een hoogtepunt van deze eerste synodedag was het door opstaan instemming betuigen met Schrift en Belijdenis. Het werk zal gedaan worden in onderworpenheid aan Gods Wil en in gebondenheid aan de belijdenis. Een goede start, een juiste start. Nu weet de Here wat Hij aan Zijn dienstknechten heeft en zij herkennen elkaar zo, tot een steeds weerkerende vreugde en bemoediging.

Die eerste synodeweek stond in het teken van inwerken en gewennen. Een ieder vond zijn logies-adres en was tevreden. Geen tevredener mensen dan synodeleden. Ook in de tweede week werd veel tijd besteed aan voorbereidend werk. De opmerkelijke toeschouwer voelde gewoon, tastte als het ware hoe men zich verdiepte in de stukken, er helemaal in opging. Straks op de plenaire zittingen worden de resultaten van al dat zwoegen wel zichtbaar. De vergadering schonk nog aandacht aan de 75ste verjaardag van Prinses Juliana en de viering van Koninginnedag 30 april. Ook de Burgemeester van de plaatselijke gemeente Hardenberg ontving per telegram een felicitatie vanwege zijn ontvangen Koninklijke Onderscheiding. Het eren van de Overheden, het voor haar bidden en haar gehoorzamen is naar de leer van Schrift en Belijdenis. De eerste stukken werden in korte plenaire zittingen behandeld en afgehandeld. De vergadering besloot de besluitteksten te formuleren op de wijze die de Synode van Arnhem 1981 aangaf en hanteerde. Dat betekent een duidelijke vereenvoudiging en resulteert in grotere leesbaarheid. Ook maakt het vlotter werken mogelijk, maar eist tegelijk een blijvende aandacht voor verwijzing naar de normen (Schrift, Belijdenis en Kerkorde).

De eerste twee weken zitten erop; er werd een werkgemeenschap gevormd. Het was een goed begin, duidelijk onder de zegen van de Here. Een goede samenwerking en dat houdt beloften in voor de komende werkweken van deze 39ste generale synode, in het jaar onzes Heren 1984.

150 jaar na de Afscheiding. 40 jaar na de Vrijmaking en 130 jaar na de Stichting van de Theologische Hogeschool te Kampen.

J. v.d. Velden

Nogmaals: de gereformeerde levenswandel

Een lezer stuurde me een knipsel toe uit De Reformatie van 1948. Het is van de hand van D.E.C. – ds G. Visée, destijds predikant te Kampen – in de rubriek 'Op en om 't kerkplein'. Voor de huidige discussie is het goed eens kennis te nemen van wat over deze zaak meer dan 35 jaar geleden geschreven werd:

Indien we ons niet vergissen is onder ons Gereformeerde volk het respect voor de Gereformeerde zede aan 't wankelen. Op zichzelf behoefde dat niet te verontrusten.

Immers we mogen die Gereformeerde zede geen ogenblik verwisselen en verwarren met de wet van God. Die Gereformeerde zede toch behoort tot het subjectieve, aan de wet van God onderworpen leven en behoort zelve aan die wet des HEEREN te worden getoetst. En we vergeten nog minder, dat het houden van een bepaalde zede nog wat anders is dan leven uit het geloof, naar de wet Gods en tot Zijn eer. Ook ten aanzien van de Gereformeerde zede geldt, dat men nooit de oudheid of de gewoonte mag stellen boven de waarheid Gods (Ned. Gel. Bel. art. 7). En wanneer een bepaalde zede doorbroken wordt, omdat men van de oudheid of de gewoonte terugkeert tot het Woord des HEEREN, dan kan men zich daarover slechts verblijden.

Zóó heeft Christus tegenover „wat van de ouden gezegd was” gesteld Zijn „Maar Ik zeg u . . .”.

Zoo hebben onze Vaders in den Reformatietijd de roomsche zede doorbroken, omdat zij de Schrift erkenden als den eenigen regel des geloofs.

Edoch – bij hen, die thans met de Gereformeerde zede breken, mist men elk profetisch élan.

En dat profetisch élan, beter gezegd de profetie alleen leidt tot reformatie van het leven.

Men denke over de beteekenis der Gereformeerde zede niet gering. Ge ziet in haar den weg, waarlangs een bij de Schriften levend voortgeslacht gewandeld heeft. Dat voorgeslacht had een bepaalde wijze van Zondagsviering, heeft ook bepaalde cultuuruitingen als „uit de wereld” verworpen, den dans, het tooneel – ook het gefilmde tooneel, – het kaartspel en elken vorm van loterij – niet te verwarren met het heilig gebruik van het lot. Nu is het mogelijk, dat dat voorgeslacht daarin mistastte, dat het in deze dingen het Woord des HEEREN niet recht heeft verstaan, dat dus op bepaalde punten de zede dient doorbroken te worden.

Maar wie deze zede doorbreekt, dient éérst te profeteeren. Op hem rust tegenover de gemeenschap in welke hij leeft, de plicht der liefde het Woord Gods te laten spreken. Elk individualistisch optreden is hier met dezen eisch der liefde in strijd. Zelfs al is men door zijn eigen persoon door nader onderzoek van de Schrift overtuigd, dat een bepaalde zede niet verbindt, of zelfs verwerpelijk is, dan nog is het roeping het Woord Gods te spreken alvorens men met de zede breekt. Dat is een eisch der liefde. En waar deze profetie ontbreekt vreezen we, dat het verlaten der Gereformeerde zede niet vrucht is van wederkeer tot het Woord, maar symptoom van het verlaten der wet.

Zie dan toe, hoe gij voorzichtig wandelt.

Ds J. H. Velema over de Gereformeerde Kerken

In Kerknieuws gaat drs N. Scheps in op de scherpe kritiek die ds J. H. Velema tijdens de jaarlijkse conferentie van het Contact Orgaan voor de Gereformeerde Gezindte (C.O.G.G.) heeft geoeffend op onze kerken. Hij is van mening dat ds Velema door dergelijke kritiek de kloof alleen maar groter maakt en schrijft dan o.m.:

Bovendien kun je in zo'n situatieschets bepaalde mensen zo kwetsen dat de tegenstellingen er alleen maar groter door worden. Als je iemand geen recht doet, maak je spoedig brokken.

De aangevallenen zullen hun standpunten des te sterker verdedigen. Zo wordt de kloof groter.

Aan dat gevaar is ds Velema naar mijn mening niet geheel ontkomen.

Wij zouden het graag iets sterker formuleren:

ds Velema is geheel niet aan dat gevaar ontkomen, zoals blijkt uit wat de heer Scheps verder zegt:

Ik dacht dat hij de Gereformeerde Kerken Vrijgemaakt en de Gereformeerde Gemeenten inderdaad niet helemaal recht heeft gedaan. In deze twee kerkgemeenschappen staat men nogal afwijzend tegenover het C.O.G.G. en ds Velema mag daar natuurlijk kritiek op hebben. Maar peil je nu werkelijk de diepste motieven van de vrijgemaakten, als je hun verwijt dat ze zich de ware kerk of de heilige rest wanen, ongenaakbaar zetelen in kerkelijke ivoren torens, zich schuldig maken aan absolutering en radicalisering, sectarische tendensen vertonen, diehards in hun midden hebben, het erfgoed van de Afscheiding missen, en eenzijdig de artikelen 27-29 van de Nederlandse Geloofsbelijdenis hanteleren?

Vrijmaking en kerkelijke trouw

In Kerknieuws wijdt drs N. Scheps een brede bespreking aan het onlangs verschenen Hanboek van onze kerken. Hij geeft daarin ook weer wat naar zijn oordeel mijn standpunt zou zijn inzake de vraag of 'de vrijgemaakten' 'altijd weer' de eis tot Vrijmaking stellen. Nu is het niet de gewoonte op een recensie in te gaan. Maar het gaat me niet om de recensie, doch om de zaak die de heer Scheps aansnijdt. Daarover moet m.i. nader doorgesproken worden. Ik citeer dan allereerst de weergave van de heer Scheps:

Hoezeer de vrijgemaakten zich ook op die punten met hen verwant voelen (nl. met christenen die trouw aan Schrift en belijdenis willen zijn), toch zullen zij altijd weer de eis van vrijmaking stellen. Dr. de Vries doet dat ook heel duidelijk. Naar aanleiding van de bovengenoemde kwestie van de tweede editie van het Nederlands Dagblad merkt hij op 'dat de inderdaad grote en diepingrijpende kerkelijke problematiek in Nederland alleen maar tot een goede oplossing kan worden gebracht, wanneer allerlei verontruste en confessioneel-georiënteerde christenen eindelijk eens kerkelijk trouw zouden worden en niet langer blijven in gemeenschappen waarin dwaling en waarheid gelijke rechten krijgen'.

Hij is van oordeel dat Schriftkritiek, belijdenisverzaking en gebrek aan tucht niet te dulden zijn 'in de wettige kerk van Christus . . .' Wil er wat groots in Nederland gebeuren, dan zullen zij die krachtens belijdenis van de waarheid bij elkaar horen, elkaar kerkelijk dienen te vinden, zegt hij. Het is duidelijk

dat hij bedoelt dat men elkaar dan kerkelijk in de Vrijmaking zal moeten vinden. Hij roept al die mensen die over zoveel verschijnselen verontrust zijn, dus eigenlijk toe: maakt U nu eindelijk eens vrij'.

Heb ik bedoeld of geschreven dat men elkaar kerkelijk in de Vrijmaking zal moeten vinden – zoals de heer Scheps concludeert? 't Zou mooi zijn, maar zover ben ik niet gegaan. Ik heb uitdrukkelijk geschreven en ook bedoeld, dat ieder op zijn eigen plaats eens moest beginnen kerkelijk trouw te worden. Dat betekent heel concreet: het niet laten bij protesten en uitingen van verontrusting, maar er ook naar handelen. Dus: geen predikanten meer ontvangen die kritiek op de Schrift oefenen, weigeren metterdaad attestatie van gezondheid in leer en leven af te geven aan kerkleden, die het niet zijn, van het avondmaal weren die het ontheiligen, niet een synode volgen en gehoorzamen die héerst over de kerken. M.a.w.: de kerk waartoe men behoort in de crisis brengen en voor een duidelijke keus stellen. Dan kan het zijn dat men met weinigen of velen alleen komt te staan, buiten eigen kerkelijk instituut en dan kunnen we contacten leggen en elkaar gaan zoeken. Ik zou het zelfs niet juist vinden dat een predikant zich individueel bij ons zou gaan melden, zonder gepoogd te hebben zijn kudde te bewegen ook de goede weg te gaan. Dan kan er een situatie ontstaan als bij Afscheiding en Doleantie, die tenslotte elkaar gevonden hebben. Als men maar eens daden stelde en het niet bij woorden liet, dan zou er veel gewonnen zijn. Wij willen immers van harte ons verenigen met alle ware christgelovigen en met elke op Gods Woord gegrondde kerk. En over de Vrijmaking, hoezeer we die ook zijn toegedaan, praten we dan later wel eens. Maar bij mijn weten stellen we niet als absolute voorwaarde: éerst u vrijmaken, nee, we zeggen: ga op eigen plaats en in eigen situatie nu eens handelen naar wat u belijdt!

W. G. de Vries

SLAPELOZE NACHTEN?

Onze plantaardige
zenuwtabletjes werken
rustgevend en kalmerend,
bevorderen een goede
nachtrust en versterken het
zenuwgestel!
Kuur voor een maand 20,-

DROGISTERIJ SIKKING

BARREVOETESTRAAT 5
2011 WL HAARLEM
Tel. 023-312882/324606
Postgiro 190609